

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
NILSE WAHLA
přednesené dne 16. července 2015¹

Věc C-338/14

**Quenon K. SPRL
proti
Citibank Belgium SA,
Citilife SA, nyní Metlife Insurance SA,**

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná cour d'appel de Bruxelles (Belgie)]

„Řízení o předběžné otázce — Nezávislí obchodní zástupci — Směrnice 86/653/EHS — Článek 17 odst. 2 — Nárok obchodního zástupce v případě ukončení smlouvy o obchodním zastoupení — Odškodnění za zákazníky či náhrada škody — Souběh — Náhrada škody doplňující odškodnění za zákazníky — Přípustnost“

1. Zdá se, že v právu členských států Evropské unie je již ustáleno, že ukončení smlouvy o obchodním zastoupení může způsobit obchodnímu zástupci značnou škodu a že mu na základě takové situace v zásadě musí vzniknout nárok na finanční náhradu. Zrušení pověření obchodního zástupce, kterým je mu odňato oprávnění k zastupování, totiž může způsobit, že ztratí svůj podíl na trhu, který si až do té doby vytvářel či udržoval, a bude tak připraven o potenciál finančního zisku plynoucí z obchodního úsilí, které vyvinul společně se zmocnitelem.

2. Volba mezi dvěma mechanismy odškodnění, tj. poskytnutí odškodnění vypočítaného s ohledem na to, zda obchodní zástupce přivedl či rozšířil klientelu, nebo náhrada škody vzniklé v důsledku zániku smlouvy, kterou dává členským státům článek 17 směrnice 86/653/EHS², však není snadná³. Nadále vyvolává řadu otázek, přičemž tato žádost o rozhodnutí o předběžné otázce je toho názorným příkladem.

3. V projednávaném případě totiž cour d'appel de Bruxelles (Belgie) od Soudního dvora žádá poskytnutí určitých objasnění ohledně výkladu čl. 17 odst. 2 směrnice 86/653. Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi společnostmi Quenon K. SPRL (dále jen „Quenon“) a společnostmi Citibank Belgium SA (dále jen „Citibank“) a Citilife SA (dále jen „Citilife“), nyní společnost Metlife Insurance SA, ve věci platby odškodnění a náhrady škody, které požaduje společnost Quenon v důsledku ukončení smluv o obchodním zastoupení, které byly mezi uvedenými společnostmi uzavřeny. Předkládající soud konkrétně žádá Soudní dvůr, aby se vyjádřil ke vztahu mezi systémem odškodnění upraveným v čl. 17 odst. 2 písm. a) a b) této směrnice a případnou možností obchodního zástupce žalovat na náhradu škody podle písmene c) téhož ustanovení.

¹ — Původní jazyk: francouzština.

² — Směrnice Rady ze dne 18. prosince 1986 o koordinaci právní úpravy členských států týkající se nezávislých obchodních zástupců (Úř. věst. L 382, s. 17; Zvl. vyd. 06/01, s. 177).

³ — Konkrétně viz výkladové obtíže připomenuté ve zprávě Komise ze dne 23. července 1996 o uplatňování článku 17 směrnice 86/653 [COM(96) 364 final, s. 10 až 13, dále jen „zpráva z roku 1996“]. O uvedeném svědčí i kritické závěry týkající se koexistence dvou různých legislativních přístupů v rámci téže směrnice (viz zejména bod 18 sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě – Soudržnější evropské smluvní právo – akční plán [COM(2003) 68 final]).

I – Právní rámec

A – Unijní právo

4. Článek 1 směrnice 86/653 stanoví:

„1. Opatření k harmonizaci stanovená touto směrnicí se použijí na právní a správní předpisy členských států, které upravují vztahy mezi obchodními zástupci a zmocniteli.

2. Pro účely této směrnice se obchodním zástupcem rozumí osoba, která je jako nezávislý zprostředkovatel trvale pověřena sjednávat prodej a nákup zboží pro jinou osobu (dále jen ‚zmocnitel‘) nebo sjednávat a uzavírat tyto obchody jménem a na účet zmocnitele.

[...]“

5. V článku 17 odst. 1 až 3 této směrnice se uvádí:

„1. Členské státy přijmou opatření nezbytná, aby obchodní zástupce po zániku smlouvy získal odškodnění podle odstavce 2 nebo náhradu škody podle odstavce 3.

2.

a) Obchodní zástupce má nárok na odškodnění, jestliže

— zmocniteli přivedl nové zákazníky nebo podstatně zvýšil objem obchodu se stávajícími zákazníky a zmocnitel má i nadále podstatné výhody z obchodu s těmito zákazníky,

a

— zaplacení této odměny je spravedlivé s ohledem na všechny okolnosti, zejména na provize, o které obchodní zástupce přichází a které vyplývají z obchodu s těmito zákazníky. [...]

b) Výše odškodnění nesmí překročit částku rovnající se ročnímu odškodnění vypočítanému z průměrné roční odměny pobírané obchodním zástupcem během pěti posledních let, a pokud smlouva trvá dobu kratší než pět let, je odškodnění počítáno z průměru za dotčené období trvání smlouvy;

c) Poskytnutí odškodnění nezbavuje obchodního zástupce možnosti žalovat na náhradu škody.

3. Obchodní zástupce má právo na náhradu škody, která mu vznikne v důsledku zániku vztahů se zmocnitelem. Tato škoda vzniká zejména, dojde-li k jejich zániku za okolností,

— které zbavují obchodního zástupce provizí, které by při řádném plnění smlouvy získal, a za okolností, které zmocniteli poskytují značné výhody spojené s činností obchodního zástupce, nebo

— které obchodnímu zástupci neumožní umořit náklady a výdaje, které vynaložil na splnění smlouvy na doporučení zmocnitele.“

B – Belgické právo

6. Směrnice 86/653 byla do belgického práva provedena zákonem ze dne 13. dubna 1995 o smlouvě o obchodním zastoupení⁴. Článek 20 tohoto zákona stanoví:

„Obchodní zástupce má po zániku smlouvy nárok na odškodnění za výpověď, pokud zmocniteli přivedl nové zákazníky nebo pokud podstatně zvýšil objem obchodu se stávajícími zákazníky, jestliže zmocnitel z této činnosti může dosáhnout podstatných výhod.

Stanoví-li smlouva konkurenční doložku a není-li prokázán opak, má se za to, že zmocnitel získal podstatné výhody.

Výše odškodnění je stanovena jak s ohledem na rozsah zvýšení objemu obchodu, tak s ohledem na přivedení zákazníků.

Odškodnění nesmí překročit částku roční odměny vypočtené na základě průměrné odměny v posledních pěti letech, a je-li doba trvání smlouvy kratší než pět let, na základě průměrné odměny za předcházející roky. [...]“

7. Podle článku 21 zákona z roku 1995 platí:

„Pokud má obchodní zástupce nárok na odškodnění za výpověď uvedenou v článku 20 a výše takového odškodnění plně nepokrývá škodu, která mu skutečně vznikla, má obchodní zástupce kromě nároku na toto odškodnění i nárok na náhradu ve výši rozdílu mezi skutečně vzniklou škodou a tímto odškodněním za výpověď za předpokladu, že prokáže rozsah tvrzené škody.“

II – Spor v původním řízení a předběžné otázky

8. Z informací, které byly Soudnímu dvoru poskytnuty, vyplývá, že společnost Quenon, jež byla založena v roce 1997 za účelem vykonávání činností K. Quenona, se na základě dvou různých smluv o obchodním zastoupení stala od 1. prosince 1997 obchodním zástupcem společností Citibank a Citilife. Bankovní a pojišťovací činnosti byly sloučeny v rámci téhož zastoupení a společnost Quenon dostávala odměnu výhradně prostřednictvím provize vyplácené v případě prodeje bankovních produktů společností Citibank a v případě prodeje pojistných produktů společností Citilife.

9. Dne 9. ledna 2004 společnost Citibank smlouvu o obchodním zastoupení se společností Quenon s okamžitou platností a bez odůvodnění ukončila. Vyplatila jí odškodnění za ukončení smlouvy ve výši 95 268,30 eura, jakož i odškodnění za výpověď ve výši 203 326,80 eura. Společnost Citibank zakázala společnosti Quenon, aby ji nadále zastupovala, používala její název a ochrannou známku. Společnost Quenon již od tohoto dne neměla přístup k počítačovému programu, který jí umožňoval spravovat portfolio pojistných produktů společnosti Citilife. Podle společnosti Quenon tak bylo *de facto* nemožné nadále plnit smlouvu o obchodním zastoupení pojišťovny.

10. Dne 20. prosince 2004 společnost Quenon podala proti společnostem Citibank a Citilife žalobu k tribunal de commerce de Bruxelles (obchodní soud v Bruselu) a navrhla, aby jim byla – každé samostatně či solidárně – uložena povinnost zaplatit v podstatě odstupné a odškodnění za výpověď v důsledku ukončení smlouvy o obchodním zastoupení pojišťovny, doplňkovou náhradu škody, jakož i provize týkající se obchodů uzavřených po ukončení smlouvy o obchodním zastoupení.

11. Jelikož byla žaloba rozsudkem ze dne 8. července 2009 zamítnuta, společnost Quenon podala odvolání k předkládajícímu soudu, přičemž změnila částky požadované v prvním stupni.

4 — *Moniteur belge* ze dne 2. června 1995, s. 15621, dále jen „zákon z roku 1995“.

12. Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že společnost Quenon na podporu svého odvolání tvrdí, že výše odškodnění za výpověď, které jí společnost Citibank vyplatila za ukončení smlouvy o obchodním zastoupení banky, není dostatečná. Domnívá se, že na základě článku 21 zákona z roku 1995 je třeba zohlednit odstupné a odškodnění za výpověď, které mají být vyplaceny z důvodu faktického ukončení její smlouvy o obchodním zastoupení pojišťovny, jakož i celkovou škodu, která jí vznikla.

13. Žalované v původním řízení tvrdí, že toto vnitrostátní ustanovení by ve světle výkladu společnosti Quenon bylo v rozporu se směrnicí 86/653, která členským státům neumožňuje, aby oba systémy, tj. systém odškodnění a systém náhrady škody, kombinovaly.

14. Podle předkládajícího soudu tedy vyvstávají otázky, zda lze směrnicí 86/653 vyložit v tom smyslu, že stanoví povinnost nahradit v plném rozsahu škodu, způsobenou obchodnímu zástupci, a zda mohou členské státy v případě, že se zmocnitel nedopustil protiprávního jednání, upravit poskytnutí odškodnění za výpověď, které se rovná maximálně roční odměně, navýšené případně o náhradu škody pokrývající rozdíl mezi skutečně vzniklou škodou a tímto odškodněním.

15. Za těchto podmínek se cour d'appel de Bruxelles rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „[1]) Musí být článek 17 [směrnice 86/653] vykládán tak, že opravňuje vnitrostátního zákonodárce stanovit, že obchodní zástupce má po zániku smlouvy nárok na odškodnění za zákazníky, jehož výše nesmí překročit částku roční odměny, a pokud tato částka nepokrývá celou skutečně vzniklou škodu, nárok na náhradu škody ve výši rozdílu mezi skutečně vzniklou škodou a tímto odškodněním?
- [2]) Musí být konkrétně čl. 17 [odst.] 2 [písm.] c) [směrnice 86/653] vykládán tak, že poskytnutí náhrady škody doplňující odškodnění za zákazníky podmiňuje existencí porušení smlouvy nebo kvazideliktního závazku na straně zmocnitele, mezi nímž a dovolávanou škodou existuje příčinná souvislost, jakož i existencí škody odlišné od té, která je nahrazována paušálním odškodněním za zákazníky?
- [3]) V případě kladné odpovědi na posledně uvedenou otázku, musí jít o jiné protiprávní jednání než jednostranné ukončení smlouvy, jako například z důvodu nedostatků v oznámení výpovědi, poskytnutí nedostatečného odstupného a nedostatečného odškodnění za zákazníky, existence vážných důvodů na straně zmocnitele, zneužití práva na ukončení smlouvy nebo jiných případů porušení povinností, zejména obchodních zvyklostí?“

16. Písemná vyjádření předložily společnosti Quenon a Citibank, belgická a německá vláda, jakož i Evropská komise.

III – Analýza

A – *K pravomoci Soudního dvora*

17. Pochybnosti o „přípustnosti“ této žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce vznesla Komise. Tvrdí, že situace dotčená ve věci v původním řízení nespadá do rozsahu působnosti směrnice 86/653, jelikož bankovní a pojišťovací činnosti, které vykonávala společnost Quenon na účet společností Citibank a Citilife, souvisely s poskytováním služeb, a nikoliv s „prodej[em] a nákup[em] zboží“ – pouze ty jsou uvedeny v čl. 1 odst. 2 této směrnice. Německá vláda, aniž formálně vznesla námitku nedostatku pravomoci, uvedla podobné úvahy.

18. Tyto pochybnosti lze dle mého názoru lehce rozptýlit.

19. Jak ostatně zcela správně zdůraznily německá vláda a Komise, zákon z roku 1995, který provádí směrnici 86/653 do belgického právního řádu, se podle svého článku 1⁵ bez rozdílu uplatní na obchodní zástupce pověřené jak k nákupu či prodeji zboží, tak k poskytování služeb na účet zmocnitelů.

20. Soudní dvůr přitom v zájmu jednotného výkladu opakovaně prohlásil, že má pravomoc rozhodnout o žádostech o rozhodnutí o předběžné otázce týkajících se ustanovení unijního práva v situacích, kdy se skutkový stav v původním řízení nacházel mimo rozsah působnosti unijního práva, ale kdy se uvedená ustanovení tohoto práva stala použitelnými v důsledku odkazu na jejich obsah ve vnitrostátním právu⁶.

21. Co se týče ustanovení, která mají provádět směrnici 86/653 do belgického právního řádu, postačuje uvést, že na základě řešení, která byla přijata ve věcech, v nichž byly vydány rozsudky Poseidon Chartering⁷ a Volvo Car Germany⁸, měl Soudní dvůr již v rozsudku Unamar⁹ za to, že ačkoli se otázka položená předkládajícím soudem netýká smlouvy o prodeji nebo nákupu zboží, ale smlouvy o obchodním zastoupení upravující provozování služby námořní přepravy, nic to nemění na tom, že se belgický zákonodárce při provádění ustanovení této směrnice do vnitrostátního práva rozhodl uplatnit stejné zacházení na oba typy situací.

22. Proto se domnívám, že Soudní dvůr má pravomoc rozhodnout o této žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce.

B – K předběžným otázkám

23. Předkládající soud žádostí o rozhodnutí o předběžné otázce žádá o určitá objasnění toho, jakým způsobem je třeba vykládat čl. 17 odst. 2 směrnice 86/653. I když se Soudní dvůr již opakovaně¹⁰ vyslovil k opatřením náhrady škody, která musí členské státy přijmout na základě článku 17 této směrnice, nyní se má naproti tomu poprvé vyjádřit k rozsahu působnosti čl. 17 odst. 2 písm. c), který stanoví, že „[p]oskytnutí [odškodnění za zákazníky] nezbavuje obchodního zástupce možnosti žalovat na náhradu škody“.

24. První předběžná otázka se týká rozsahu žaloby na náhradu škody podle tohoto ustanovení (první aspekt). Druhá a třetí otázka souvisejí s režimem odpovědnosti, kterému tato žaloba musí případně odpovídat (druhý aspekt).

1. První aspekt (první otázka): rozsah a meze souběhu odškodnění za zákazníky a návrhu na náhradu škody podle čl. 17 odst. 2 písm. c) směrnice 86/653

25. Je třeba připomenout, že článek 17 směrnice 86/653 patří mezi ustanovení, která mají v rámci obecné systematiky této směrnice klíčový význam, jelikož definují úroveň ochrany, kterou unijní normotvůrce považoval pro obchodní zástupce za rozumnou v rámci vytvoření jednotného trhu¹¹.

5 — Podle tohoto ustanovení je obchodní zástupce pověřen „sjednávat a případně uzavírat obchody jménem a na účet zmocnitele“ (kurziva doplněna autorem tohoto stanoviska).

6 — V tomto smyslu viz zejména rozsudky Dzodzi (C-297/88 a C-197/89, EU:C:1990:360, bod 36); SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, bod 86 a citovaná judikatura), jakož i Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638, bod 45).

7 — C-3/04, EU:C:2006:176, body 14 až 17.

8 — C-203/09, EU:C:2010:647, body 23 až 26.

9 — C-184/12, EU:C:2013:663, bod 30.

10 — Viz zejména rozsudky Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605); Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176); Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199); Semen (C-348/07, EU:C:2009:195); Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647) a Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663).

11 — Viz rozsudek Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, bod 39).

26. Jak Soudní dvůr opakovaně rozhodl, výklad článku 17 směrnice 86/653 vyžaduje, aby byly připomenuty cíle sledované touto směrnicí.

27. V tomto ohledu je již od vydání rozsudků *Bellone* a *Ingmar*¹² nesporné, že cíl sledovaný touto směrnicí je dvojitý: není jím totiž pouze ochrana zájmů obchodních zástupců v rámci jejich vztahů se zmocniteli (*cíl ochrany obchodního zástupce*), ale také podpora bezpečnosti obchodních transakcí a usnadnění obchodu mezi členskými státy sbližováním vnitrostátních právních předpisů (*cíl harmonizace zejména pro účely právní jistoty*).

28. Jak Soudní dvůr rozhodl, článek 17 směrnice 86/653, který ukládá členským státům povinnost zavést mechanismus odškodnění obchodního zástupce po zániku jeho smlouvy, musí být vykládán na základě tohoto dvojího cíle¹³.

29. Kromě toho je třeba zdůraznit, že článek 17 směrnice 86/653 spadá do souboru harmonizačních ustanovení, která mají zároveň závaznou a minimální povahu. Povinnost ochrany stanovená ve směrnici není uložena jen členským státům, které mohou upravit pouze vyšší ochranu, ale zavazuje také strany smlouvy o obchodním zastoupení, které se od ní před zánikem smlouvy nemohou odchýlit v neprospěch obchodního zástupce (viz článek 19 směrnice 86/653).

30. Nic to nemění na tom, že článek 17 této směrnice, který je výsledkem kompromisu, ponechává členským státům s ohledem na různé přístupy, které se dříve vyskytovaly v jejich právních řádech¹⁴, možnost volby mezi dvěma řešeními: buď systémem *odškodnění* určeného podle kritérií stanovených v odstavci 2 tohoto článku, který je inspirován německou praxí, nebo mechanismem *náhrady* škody na základě kritérií definovaných v odstavci 3 téhož článku, který je blízký mechanismu zakotvenému ve francouzském právu. Alternativní povahu tohoto systému náhrad potvrdil Soudní dvůr, který jasně uvedl, že článek 17 zmíněné směrnice zakazuje souběh poskytnutí odškodnění podle odstavce 2 tohoto článku a náhrady škody podle odstavce 3 téhož článku¹⁵.

31. Zastávám nicméně názor, že cílem opatření k harmonizaci stanovených v článku 17 směrnice 86/653 je – a to zejména za účelem sjednocení podmínek hospodářské soutěže a zvýšení bezpečnosti obchodních transakcí – pouze sladit podmínky odškodnění obchodního zástupce za hospodářskou újmu, která plyne přímo z ukončení vztahů se zmocnitelem a v konečném důsledku i ze samotné ztráty zákazníků.

32. Jinými slovy, harmonizace podmínek odškodnění obchodních zástupců, která vyplývá z této směrnice, je úplná pouze v rozsahu, v němž se týká odškodnění za výpověď – tzv. odškodnění „za zákazníky“. Jejím cílem není upravit všechny možnosti náhrady škody vzniklé obchodním zástupcům podle právních předpisů členských států týkajících se deliktů či smluvní odpovědnosti. Propuštěným obchodním zástupcům je tak ponechána možnost založit podle použitelného vnitrostátního práva odpovědnost svých zmocnitelů, a získat tak náhradu škody, která se liší od škody pokryté odškodněním za zákazníky upraveným v čl. 17 odst. 2 směrnice 86/653.

33. K tomu je třeba uvést, že i když je režim zavedený článkem 17 směrnice závazný a stanovuje určitý rámec, neposkytuje žádné podrobné informace o způsobu výpočtu odškodnění za zánik smlouvy. Členské státy tedy mají v rámci vymezeném tímto ustanovením určitý prostor pro uvážení¹⁶.

12 — C-215/97, EU:C:1998:189, body 13 a 17, a C-381/98, EU:C:2000:605, body 20 a 23.

13 — Rozsudky *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, body 14 a 31), jakož i *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, bod 37).

14 — Viz zprávu z roku 1996, s. 1. Pro úplnější přehled o přístupech členských států viz Theux, A., *Le statut européen de l'agent commercial – Approche critique de droit comparé*, Facultés universitaires Saint-Louis, 1992, zejména s. 280 a násl.

15 — Rozsudky *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, bod 20) a *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, bod 15).

16 — Rozsudky *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, bod 21); *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, body 34 a 35); *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, bod 18), jakož i *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, bod 40).

34. Uvedené podle mého názoru platí jak ohledně účinných způsobů výpočtu odškodnění podle čl. 17 odst. 2 směrnice 86/653, jelikož písmeno b) tohoto ustanovení určuje pouze jeho maximální výši, tak ohledně jeho případného sladění s návrhem na náhradu škody, který je upraven v písmeni c) tohoto ustanovení. Jak Komise uvedla ve své zprávě z roku 1996, čl. 17 odst. 2 písm. c) směrnice 86/653 upravuje situace, kdy vnitrostátní právní úprava přiznává obchodnímu zástupci nárok na náhradu škody za ukončení smlouvy či za nedodržení výpovědní doby stanovené v této směrnici.

35. Bylo již zdůrazněno¹⁷, že účelem odškodnění stanoveného v čl. 17 odst. 2 směrnice 86/653 je z pohledu obchodního zástupce především odměna. Z podmínek poskytnutí odškodnění stanovených ve směrnici 86/653 (kterými jsou skutečnost, že obchodní zástupce přivedl zákazníky nebo podstatně zvýšil objem obchodu se stávajícími zákazníky, skutečnost, že zmocnitel požívá i po zániku smlouvy o obchodním zastoupení podstatných výhod, neexistence okolností vylučujících nárok na odškodnění, uvedených v článku 18 směrnice) totiž vyplývá, že cílem tohoto odškodnění, které je běžně nazýváno jako „odškodnění za zákazníky“, je především odměnit obchodního zástupce za úsilí, které vyvinul, pokud zmocnitel požívá hospodářských výhod plynoucích z tohoto úsilí i po zániku smlouvy o obchodním zastoupení, a současně zamezit situacím bezdůvodného obohacení či oportunistického chování v okamžiku ukončení smlouvy. V případě neexistence povinnosti odškodnit obchodního zástupce po ukončení smlouvy o obchodním zastoupení by zmocnitel mohl – aniž by musel obchodnímu zástupci poskytnout jakékoli protiplnění – mít nadále prospěch z přidáných hodnot, ke kterým obchodní zástupce určitým způsobem přispěl svou činností.

36. Takový nárok na odškodnění, jaký předpokládá směrnice 86/653, tedy nepokrývá veškerou škodu, která je obchodnímu zástupci způsobena při zániku jeho vztahů se zmocnitelem, ale pouze tu škodu, která je přímo způsobena ztrátou zákazníků.

37. V této souvislosti již bylo zdůrazněno, že systém náhrady škody podle čl. 17 odst. 3 této směrnice, který nesouvisí toliko se ztrátou zákazníků a není omezen co do své výše, zahrnuje veškerou škodu, která byla obchodnímu zástupci způsobena, a v určitých ohledech se může ve vztahu k obchodnímu zástupci jevit jako příznivější¹⁸.

38. Zastávám proto názor, že horní hranice stanovená v čl. 17 odst. 2 písm. b) směrnice 86/653, tj. roční odměna, se týká pouze odškodnění za zákazníky a neomezuje náhradu škody, která by měla mít odlišný předmět než toto odškodnění. Nelze tedy vyloučit, jak stanoví čl. 17 odst. 2 písm. c) této směrnice, že vedle této odměny může obchodní zástupce žalovat na náhradu škody určenou k pokrytí samostatné újmy. I když s ohledem na harmonizaci plynoucí z článku 17 uvedené směrnice není možný souběh dvou žalob, které by obě směřovaly k náhradě škody vyplývající ze ztráty zákazníků, je nutno připustit, že vedle sebe mohou existovat dvě žaloby, jejichž předmětem je náhrada odlišných druhů škody.

39. Kromě toho se zdá, že ze znění a struktury článku 17 směrnice 86/653 dosti jasně vyplývá, že žaloba na náhradu škody uvedená v čl. 17 odst. 2 písm. c) této směrnice je myšlena jako případný doplněk k poskytnutí odškodnění a na jako takovou se na ni nevztahuje strop výše odškodnění za výpověď stanoveného v písmeni b) téhož odstavce. Jak zmínila společnost Quenon, z přípravných prací na směrnici 86/653 vyplývá, že unijní normotvůrce se nakonec rozhodl, že nepřijme část původního návrhu Komise, který s horní hranicí odškodnění počítal jako s hranicí absolutní¹⁹.

17 — Viz zejména stanovisko generálního advokáta Poiarses Madura ve věci *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2005:641, body 14 až 19) a stanovisko generálního advokáta Bota ve věci *Volvo Car Germany* (C-203/09, EU:C:2010:315, bod 50).

18 — Viz zejména Gardiner, C., „Compensation commercial agents under the Commercial Agents Directive – Uncertainty continues“, *Commercial Law Practitioner*, 2006, 8, s. 195.

19 — Viz články 28, 30 a 31 návrhu směrnice Rady o koordinaci právní úpravy členských států týkající se (nezávislých) obchodních zástupců, který Komise předložila Radě dne 17. prosince 1976 (Úř. věst. 1977, C 13, s. 2).

40. Z judikatury Soudního dvora nadto vyplývá, že pokud si členské státy zvolí jednu ze dvou možností uvedených v článku 17, odškodnění za výpověď musí být stejné či vyšší než odškodnění, které by vyplynulo z aplikace odstavce 2 tohoto článku²⁰. Použití výrazu „vyšší“ naznačuje, že harmonizace provedená směrnicí 86/653 je minimální, a členské státy tak mají možnost stanovit vedle zvláštního odškodnění podle tohoto ustanovení i žalobu na náhradu škody v souladu s písmenem c) uvedeného ustanovení²¹.

41. Tak by tomu mělo být zejména v případě, kdy se obchodní zástupce domnívá, že bez ohledu na odměnu, kterou dostal od mandanta za přivedení zákazníků nebo upevnění stávající klientely a za ztrátu budoucích odměn způsobenou ztrátou uvedené klientely, a na niž má nárok na základě samotné smlouvy o obchodním zastoupení, mu byla spolu s ukončením smlouvy způsobena zvláštní újma. Uvedený článek 17 nebrání obchodnímu zástupci, aby vůči zmocniteli uplatňoval nároky na doplňkovou náhradu majetkové či nemajetkové škody, která jde nad rámec nároku na post-smluvní odškodnění. Jako příklad odlišné škody nahraditelné v rámci návrhu na náhradu škody podaného na základě čl. 17 odst. 3 písm. c) směrnice 86/653 byly v této souvislosti uvedeny neumořené investiční výdaje vynaložené obchodním zástupcem, odstupné, které má být zaplaceno propuštěnému pracovníkovi, či náklady spojené s nájemními nebo leasingovými smlouvami²².

42. Zdá se, že tak tomu ostatně je i ve věci v původním řízení, kde se jeví, že náhlé ukončení smlouvy o obchodním zastoupení banky, uzavřené mezi společnostmi Quenon a žalovanými společnostmi *de facto* znemožnilo plnění smlouvy o obchodním zastoupení pojišťovny. Újma, které se v projednávaném případě dovolává společnost Quenon, by mohla být analyzována tak, že nesměruje pouze k dosažení náhrady škody, která plyne přímo z ukončení smlouvy o obchodním zastoupení banky a ze ztráty budoucího zisku, ale že jejím cílem je i náhrada nepřímé škody způsobené tím, že nelze plnit smlouvu o obchodním zastoupení pojišťovny, a vedlejší škodou, která vznikla na základě nedodržení výpovědní lhůty.

43. Je však třeba upřesnit, že žaloba podaná na základě čl. 17 odst. 2 písm. c) směrnice 86/653 nesmí obcházet pravidlo o vyloučení souběhu zakotvené v judikatuře, jelikož by jinak nastala situace nadměrné finanční náhrady ve prospěch obchodního zástupce, která je v rozporu s cíli sledovanými touto směrnicí. Tvrzenou škodu, kterou pokrývá tato žaloba, je tak nutno odlišovat od škody, kterou pokrývá předmětné odškodnění. Pokud by bylo připuštěno, že doplňkovou náhradou škody podle tohoto ustanovení lze nahradit rovněž ztrátu budoucí odměny, vedlo by to navíc k nerespektování stropu výše odškodnění za výpověď stanoveného ve směrnici 86/653.

44. Závěrem je tedy třeba uvést, že článek 17 směrnice 86/653 by neměl bránit vnitrostátní právní úpravě, která v případě zániku smlouvy o obchodním zastoupení stanoví, že obchodní zástupce má nárok nejen na poskytnutí odškodnění za zákazníky, jehož výše nesmí překročit roční odměnu obchodního zástupce, ale také na poskytnutí náhrady škody, která mu skutečně vznikla a která není pokryta tímto odškodněním.

45. Pokud jde o otázku, zda může náhrada škody – je-li kombinována s odškodněním za zákazníky – překročit maximální výši stanovenou v čl. 17 odst. 2 písm. b) směrnice, považuji za dosti zřejmé, že se horní hranice uvedená v tomto ustanovení týká pouze odškodnění za zákazníky a neomezuje výši doplňkové náhrady škody, která má odlišný předmět než toto odškodnění. Jestliže se tato žaloba týká odlišné škody, než je škoda pokrytá odškodněním za zákazníky, nelze vyloučit, že celková výše částek, které obchodní zástupce získá, může tuto horní hranici překročit.

20 — Rozsudek Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, bod 32).

21 — Jak jsem uvedl ve svém stanovisku ve věci Unamar (C-184/12, EU:C:2013:301, bod 52), cílem mechanismu stanoveného směrnicí 86/653 je pouze zaručit, aby měl obchodní zástupce nárok na určitou *minimální částku náhrady škody*, a nebrání členským státům v možnosti zavést ve svých právních úpravách další odškodnění.

22 — Crahay, P. „La rupture du contrat d'agence commerciale“, *Les dossiers du Journal des tribunaux*, č. 65, Larcier 2008.

46. S ohledem na tyto úvahy navrhuji odpovědět na první otázku tak, že článek 17 směrnice 86/653 musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví, že obchodní zástupce má po zániku smlouvy o obchodním zastoupení nárok jak na odškodnění za zákazníky, jehož výše nesmí překročit výši roční odměny, tak na náhradu škody, a to pokud výše uvedeného odškodnění nepokrývá v plném rozsahu skutečně vzniklou škodu.

2. Druhý aspekt (druhá a třetí otázka): požadavek protiprávního jednání a posouzení tohoto protiprávního jednání za účelem poskytnutí náhrady škody

47. Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu je, zda se v rámci žaloby na náhradu škody podle čl. 17 odst. 2 písm. c) směrnice 86/653 vyžaduje zaprvé důkaz o protiprávním jednání zmocnitele, mezi nímž a tvrzenou škodou existuje příčinná souvislost, a zadruhé existence škody, která se liší od škody nahrazené paušálním odškodněním za zákazníky.

48. Mám za to, že odpověď na tuto otázku je dosti jasná. Jak zdůraznily společnost Quenon, belgická a německá vláda, jakož i Komise, tato směrnice neobsahuje žádné bližší informace o režimu odpovědnosti uplatnitelném v rámci žalob na náhradu škody podaných obchodním zástupcem na základě čl. 17 odst. 2 písm. c) směrnice 86/653.

49. S výhradou dodržování zásad rovnocennosti a efektivity mohou členské státy v rámci vymezeném uvedenou směrnicí určit podmínky žaloby na náhradu škody, jako je požadavek protiprávního jednání, (ne)kvalifikovanost tohoto protiprávního jednání a rozsah nahraditelné škody.

50. Jak jsem naproti tomu zmínil výše, škoda uplatňovaná z tohoto titulu se musí lišit od škody, která vznikla přímo na základě ukončení smlouvy o obchodním zastoupení, a která již je tedy pokryta odškodněním za zákazníky, neboť jinak by se nerespektovalo pravidlo, že obě možnosti stanovené směrnicí nelze uplatnit souběžně.

51. V rámci třetí otázky se předkládající soud zabývá povahou a významem protiprávního jednání, které jsou vyžadovány v rámci žaloby na náhradu škody podané podle čl. 17 odst. 2 písm. c) směrnice 86/653.

52. S ohledem na odpověď na druhou otázku není třeba odpovídat na třetí otázku.

IV – Závěry

53. Vzhledem ke všem těmto úvahám navrhuji Soudnímu dvoru, aby odpověděl na otázky položené cour d'appel de Bruxelles následujícím způsobem:

„Článek 17 směrnice Rady 86/653/EHS ze dne 18. prosince 1986 o koordinaci právní úpravy členských států týkající se nezávislých obchodních zástupců nebrání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví, že obchodní zástupce má po zániku smlouvy o obchodním zastoupení nárok jak na odškodnění za zákazníky, jehož výše nesmí překročit výši roční odměny, tak na náhradu škody, a to pokud výše uvedeného odškodnění nepokrývá v plném rozsahu skutečně vzniklou škodu.

Článek 17 odst. 2 písm. c) směrnice 86/653 musí být vykládán v tom smyslu, že přiznání náhrady škody doplňující odškodnění za zákazníky podmiňuje existencí škody, která se liší od škody nahrazené tímto odškodněním, ale nikoliv existencí protiprávního jednání, které má povahu porušení smlouvy či kvazideliktního závazku, na straně zmocnitele, mezi nímž a tvrzenou škodou existuje příčinná souvislost.“